

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін у вищій школі базується на класичних та інноваційних підходах до навчально-пізнавальної діяльності студентів і постійно вдосконалюється під впливом змін економічних та соціальних процесів в Україні. У сучасних умовах методика викладання соціально-педагогічних дисциплін у вищій школі дозволяє не тільки поглибити та інтенсифікувати процес пізнання студентами явищ навколишньої дійсності, а й гуманістично спрямувати його за змістом, технологічними компонентами та структурними елементами.

Постановка завдання. Мета статті – допомогти майбутньому викладачу вищої школи опанувати проблеми вузівської методики навчання, визначити її особливості, актуалізувати розвиток професійно необхідних особистих дидактичних здібностей та вмінь.

Основні завдання методики викладання соціально-педагогічних дисциплін: вивчення загальної методики організації навчання у ВНЗ з урахуванням специфіки викладання дисциплін; ознайомлення з сучасними інноваційними підходами вітчизняних та зарубіжних науковців як до навчально-пізнавального процесу в цілому у вищій школі, так і до окремих його структурних елементів; формування умінь та навичок підготовки, проведення лекційних, та практичних занять зі студентами, що вивчають соціально-педагогічні дисципліни; допомога у формуванні методичної майстерності педагогічної техніки майбутнього викладача, його комунікативних здібностей, умінь та навичок індивідуального і колективного спілкування зі студентами; вивчення основних проблем організації та методики діагностики навчально-пізнавальної діяльності студентів, керівництва їх науково-дослідницькою роботою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблем методики викладання соціально-педагогічних дисциплін та підготовки студентів до викладацької діяльності займалися вітчизняні та зарубіжні науковці Р. Х. Вайнола, В. Д. Єремеева, О. І. Канатов, О. Г. Мороз, В. А. Поліщук, В. О. Сластьонін, С. О. Сисова, Н. І. Філіпенко. Для нашого дослідження важливим є навчальний посібник „Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін“, автор – науковець Р. Х. Вайнола, в якому визначені теоретичні й методичні засади професійної підготовки соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи зміст вузівської підготовки фахівця з соціальної педагогіки до викладацької діяльності, дослідниця Р. Х. Вайнола зазначає, що він визначається об'ємом і науковим рівнем знань із суспільних, фундаментальних і професійно-орієнтованих наук, системою вироблених умінь та навичок застосування знань, їх практичного використання [1, с. 26; 3, с. 25].

Характеризуючи загальні основи методики навчання у вищій школі, маємо проаналізувати проблему вивчення сучасних методологічних підходів до дидактики вищої школи.

Основними складовими є: 1. Визначення поняття методології як науки про методи – способи пізнання об'єктивної дійсності, а також гносеології як методологічного фундаменту теорії пізнання. 2. Історичний та сучасний аспекти методології як науки. 3. Аналіз і синтез наукових фактів і життєвих прикладів, діалектика дидактичних явищ. 4. Сучасні методологічні закономірності: єдність історичного та логічного у навчальному процесі; застосування методів пізнання емпіричного та теоретичного характеру у процесі вивчення об'єктів дослідження, взаємозв'язків у реальному житті, що об'єднують всю життєдіяльність навчального закладу. 5. Методологічні категорії, які забезпечують впровадження інноваційних технологій у змісті та методах викладання: дидактичні ідеї гуманізація та гуманітаризація вищої освіти, визнання особистості студента спеціальності „Соціальна педагогіка“ як головного фактора навчального процесу, безперервна освіта

фахівців – випускників ВНЗ; дидактичні концепції – безперервна після вузівська освіта, гнучкі педагогічні технології навчання, активізація пізнавальної та науково-пошукової діяльності студентів; дидактичні теорії – загальна побудова дидактики вищої школи, змісту вищої освіти для загального інтелектуального та професійно-кваліфікаційного формування особистості майбутнього соціального педагога.

Вивчаючи основи порівняльної дидактики вищої школи необхідно розкрити магістрам спеціальності „Соціальна педагогіка“ основні дефініції порівняльної дидактики як науки, що аналізує теоретичні та практичні досягнення навчання і освіти у зарубіжних країнах, пропагує можливості впровадження інноваційної та оптимально ефективної методики.

Показати, що існує модернізація, особливості вищої освіти у зарубіжних країнах. Проаналізувати, що єдність шкільної та вищої освіти – сприятлива умова ефективності навчання у ВНЗ.

Розкрити основні дидактичні концепції; інструменталізму, «повного акту мислення» Д. Дьюї, Г. Кершенштейнера; «Я-концепція» К. Роджерса, Д. Келлі; теорію самоактуалізації А. Маслоу; когнітивну теорію Ж. Піаже.

У змісті підготовки фахівців соціальної сфери В. А. Поліщук [5, с. 7] виокремлює такі компоненти: глибокий аналіз сучасного соціального розвитку й формування вміння об'єктивно оцінювати соціальну політику, пропонувати альтернативні варіанти; чітке уявлення й класифікація сучасних моделей, форм і методів практики соціальної роботи; реалізація педагогічного процесу підготовки соціальних працівників; розробка теорій, концепцій, моделей і технологій, спрямованих на ефективне функціонування соціального працівника; розробка й реалізація програм, що сприяють формуванню професійної компетентності. Все це є важливим для підготовки майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін [3, с. 7].

Розкриваючи категоріально-понятійний апарат дидактики, звернути увагу на те, що професійно-педагогічна діяльність викладача специфічна галузь інтелектуальної діяльності; педагогічна технологія навчального процесу – логіка, послідовність, цілісність навчальних компонентів, в яких синтезується викладання групи предметів, що різнобічно готують фахівця до майбутньої соціально-педагогічної діяльності або навчання у магістратурі, аспірантурі.

Важливим на наш погляд є облік результатів підготовки магістрів – рівні знань, процедура проведення заліків, екзаменів.

Аналізуючи навчально-пізнавальний процес у закладах вищої освіти, магістри спеціальності „Соціальна педагогіка“ повинні уміти визначати сутність навчально-пізнавального процесу у вищій школі, дидактичну характеристику його змісту, дефініції, зміст, методику ефективності пояснювально-ілюстративного, проблемного, програмованого, модульного типів навчання, діяльність викладача, студента у процесі кожного типу навчання.

Необхідним є знання магістром спеціальності „Соціальна педагогіка“ структури навчально-пізнавального процесу, характеристики сутності та основного змісту його компонентів, структурних елементів, тезаурусу загальнодидактичного характеру послідовної прив'язки всіх структурних елементів навчального процесу як єдиного цілого в системі викладацької діяльності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін.

Студент магістратури також повинен уміти дати характеристику загальних дидактичних закономірностей та принципів викладання; функцій навчально-пізнавальної діяльності; основних структурних компонентів навчального процесу: цільового, стимулюючо-мотиваційного, контрольно-регулюючого, оціночно-результативного; об'єктивних аспектів підвищення ефективності навчально-пізнавального процесу.

Розкриваючи методичну майстерність та особистість викладача соціально-педагогічних дисциплін, маємо визначити поняття методичної майстерності як вияв викладачем свого „Я“ у навчальному процесі ВНЗ, як самореалізація ним особистих якостей у викладацькій діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості студента.

Також магістри спеціальності „Соціальна педагогіка“, як майбутні викладачі

соціально-педагогічних дисциплін мають уміти визначити основні аспекти методичної майстерності у структурі особистості викладача ВНЗ: гуманістичну спрямованість методики; професійно-методичну компетентність; педагогічні здібності (комунікативність, перцептивні здібності, динамізм, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування, креативність).

Важливими, на нашу думку, також є критерії майстерності майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін: доцільність (за спрямованістю), продуктивність (за результатами), діалогічність (характер стосунків з студентами), оптимальність (у виборі засобів), творчість (за змістом діяльності). Визначення рівнів майстерності: елементарного, базового, досконалого, творчого також необхідно для магістра спеціальності „Соціальна педагогіка“.

Уміння аналізувати педагогічну ситуацію як фрагмент викладацької діяльності, як педагогічне завдання, організація, методика його вирішення є необхідною складовою майбутньої викладацької діяльності магістрів.

Магістри спеціальності „Соціальна педагогіка“ повинні також охарактеризувати соціальний портрет майбутнього викладача соціально-педагогічних дисциплін як засіб ефективності навчально-пізнавальної діяльності. В ньому важливе місце має самовиховання, методичне самовдосконалення викладача вищої школи.

Аналізуючи педагогічну техніку викладача соціально-педагогічних дисциплін у навчальному процесі вищої школи, зазначимо, що це вміння викладача використовувати власний психофізичний апарат для інтенсифікації навчально-пізнавального процесу, як комплекс прийомів, які допомагають йому досконало, яскраво і талановито виявити себе, досягти успіхів у викладацькій діяльності.

Визначимо також основні складові педагогічної техніки: техніка володіння своїми рухами (мімікою, пантомімікою); керування емоціями, настроєм для зняття зайвого психічного напруження, збудження творчого самопочуття; опанування уміння соціальної перцепції (техніка керування увагою, уявою); техніка мовлення (керування диханням, дикцією, темпом мовлення); техніка організації контакту, управління педагогічним спілкуванням, проведення колективних творчих справ.

Характеризуючи внутрішню педагогічну техніку викладача соціально-педагогічних дисциплін, визначимо, що це: педагогічний оптимізм; впевненість у собі, відсутність страху перед аудиторією студентів; уміння володіти собою, відсутність емоційного напруження; наявність вольових якостей (цілеспрямованість, самовладання, рішучість).

Розкриваючи зовнішню педагогічну техніку викладача соціально-педагогічних дисциплін, зазначимо, що це: фізіогноміка, артефакти, система запахів, текесика, просодика, екстралінгвістика, кінесика, проксемика, часові характеристики спілкування (час спілкування, запізнення, затримання дій).

Майбутній викладач соціально-педагогічних дисциплін повинен знати структурну схему опису мімічних ознак емоційних станів та шляхи досягнення зовнішньої виразності.

Методика педагогічного спілкування у процесі викладацької діяльності майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін повинна складатися з тезаурусу педагогічного спілкування, діалогічного спілкування: дефініції, зміст, критерії (визнання рівності і довіри партнерів, домінанта викладача на співрозмовникові і взаємовплив поглядів, модальність висловлення і персоніфікація повідомлення, поліфонія взаємодії і надання викладачем розвиваючої допомоги, двоплановість позицій викладача у спілкуванні).

Важливим, також, є контакт у педагогічному діалозі, що зумовлює спільність психічного стану викладача і студента. Для цього необхідно знати структуру педагогічного спілкування як процесу: моделювання, податковий етап, керування, аналіз.

Аналізуючи стиль педагогічного спілкування викладача соціально-педагогічних дисциплін, зазначимо, що він може бути: авторитарним, демократичним, ліберальним, індивідуально-педагогічним (стиль спілкування на підставі захоплення спільною творчою справою), стилем педагогічного спілкування, що ґрунтується на дружньому ставленні, а

також – спілкування-заякування чи спілкування-загравання.

Мовлення охарактеризуємо як засіб викладацької діяльності у вищому закладі освіти для майбутніх викладачів соціально-педагогічних дисциплін. Для цього необхідні знання дефініції мовлення як показника загальної культури особистості викладача, як засобу самовираження і самоствердження в навчально-пізнавальному процесі вищої школи.

Щодо видів мовлення, то воно може бути монологічним та діалогічним у комунікативній поведінці викладача соціально-педагогічних дисциплін. Діалогічне мовлення більш важливе для спілкування з студентами магістратури спеціальності „Соціальна педагогіка“.

Визначаючи функції мовлення викладача соціально-педагогічних дисциплін у взаємодії зі студентами, зазначаємо, що вони мають відповідати гуманістичній спрямованості та раціональній організації навчально-практичної діяльності студентів.

Магістри спеціальності „Соціальна педагогіка“, як майбутні викладачі соціально-педагогічних дисциплін, повинні також знати умови ефективності та шляхи вдосконалення професійного мовлення викладача. Ними є: самоконтроль і розвиток культури мовлення, комунікативних умінь, здібностей, соціальних установок у спілкуванні, розвиток загальних психофізичних особливостей своєї особистості.

Аналізуючи методику організації та проведення професійно зорієнтованої практики майбутніх соціальних педагогів, зазначимо, що вона є невід’ємним складником освітньо-професійної підготовки фахівців, основне завдання якої – закріплення здобутих у процесі навчання теоретичних знань, формування у студентів професійних умінь, опанування ними сучасних методів та форм роботи. Під час практики закладаються основи досвіду професійної діяльності, формуються передумови особистісного розвитку майбутнього фахівця. Професійна практика виступає основним складником процесу практичної підготовки студента. Вона будується на засадах неперервності й послідовності її проведення, інтеграції теорії й практики в процесі професійної підготовки, вимагає отримання достатнього обсягу практичних умінь та навичок відповідно до спеціальності та освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки студента. Значення практичної підготовки для особистісного розвитку засвідчує положення психолого-педагогічної науки про те, що завершальним етапом розвитку операцій мислення є реалізація розумових дій у практичній діяльності [2, с. 87].

При цьому дослідники (П. Я. Гальперін, Д. Б. Ельконін, О. М. Леонтьєв) визначили, що на основі зовнішніх матеріальних дій, шляхом їх послідовних змін, формуються внутрішні ідеальні дії, що забезпечують індивіду всебічне орієнтування в середовищі та підґрунтя для особистісного розвитку. Отже, професійно зорієнтована практика виступає містком між теоретичним навчанням майбутніх соціальних педагогів та їхньою самостійною роботою в різноманітних установах соціальної сфери [4].

Педагогічну практику можна розглядати як процес, опанування різноманітних видів професійної діяльності.

Основними вимогами забезпечення ефективності змістового наповнення професійної підготовки магістра до викладацької діяльності, вважаємо, є:

- забезпечення єдності освітніх та професійних змістових блоків;
- створення позитивного емоційно-сприятливого освітнього середовища;
- застосування різноманітних форм і методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- координація змісту професійної підготовки відповідно індивідуально-типологічних особливостей студента, рівня його особистісного розвитку;
- залучення студентів до самостійної науково-пошукової діяльності [1, с. 40].

Сучасний зміст та завдання професійної підготовки майбутнього соціального педагога до викладацької діяльності в процесі обумовлено змістом та вимогами Державного галузевого стандарту підготовки фахівця з соціальної педагогіки та його освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Висновки. Отже, студенти магістратури спеціальності „Соціальна педагогіка“, як

майбутні викладачі соціально-педагогічних дисциплін, повинні сформувати систему знань, умінь та навичок, необхідних для забезпечення виконання завдань організації навчально-виховного процесу в системі вищого навчального закладу України.

Перспективи подальших досліджень дозволяють розкрити основні фактори оптимізації професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р. Х. Методика викладання дисциплін соціально-педагогічного циклу : навч. посіб. / Р. Х. Вайнола. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 140 с.
2. Вайнола Р. Х. Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін : навч. посіб. / Р. Х. Вайнола, С. О. Сисоева ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т психології та соц. педагогіки. – К., 2010. – 150 с.
3. Навчальний процес у вищій педагогічній школі : навч. посіб. / За ред. О. Г. Мороза ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2001. – 338 с.
4. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики : в 4-х т. Т. 3. Психологические основы образования взрослых. Кн. 2. Психологические и нейропсихологические основы обучения взрослых : моногр. / В. Д. Еремеева, А. И. Канатов. – СПб : ИОВ РАО, 2000. – 109 с.
5. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід : посіб. / В. А. Поліщук. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2003. – 184 с.

Маковська О. А.

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до викладацької діяльності у вищих навчальних закладах

Розглянуто деякі проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до викладацької діяльності у вищих навчальних закладах. Визначено загальні основи методики навчання майбутніх соціальних педагогів у вищій школі. Схарактеризовано компоненти підготовки фахівців соціальної сфери. Проаналізовано систему знань, умінь та навичок, необхідних для забезпечення виконання завдань організації навчально-виховного процесу в системі вищого навчального закладу України студентами магістратури спеціальності „Соціальна педагогіка“, майбутніми викладачами соціально-педагогічних дисциплін.

Ключові слова: методика викладання, майбутні соціальні педагоги, соціально-педагогічні дисципліни, майбутні викладачі вищої школи, студенти магістратури.

Маковская Е. А.

Подготовка будущих социальных педагогов к преподавательской деятельности в высших учебных заведениях

Рассмотрены некоторые проблемы подготовки будущих социальных педагогов к преподавательской деятельности в высших учебных заведениях. Определены общие основы методики обучения будущих социальных педагогов в высшей школе. Охарактеризованы компоненты подготовки специалистов социальной сферы. Проанализирована система знаний, умений и навыков, необходимых для обеспечения выполнения заданий организации учебно-воспитательного процесса в системе высшего учебного заведения Украины студентами магистратуры специальности „Социальная педагогика“, будущими преподавателями социально-педагогических дисциплин.

Ключевые слова: методика преподавания, будущие социальные педагоги, социально-педагогические дисциплины, будущие преподаватели высшей школы, студенты магистратуры.

O. Makovskaya

Preparation of Future Social Teachers to Teaching Activity in Higher Educational Establishments

The articles considered some problems of preparation of future social teachers to teaching activity in higher educational establishments. General bases of method of studies of future social teachers are analyzed at higher school. The author described components of preparation of specialists of social sphere. The system of knowledge, abilities and skills, necessary for providing of implementation tasks to organization of educational and educator process are analyzed in the system of higher educational establishment of Ukraine by the students graduate specialty "Social Pedagogy", by the future teachers of social and educational disciplines.

Key words: teaching method, future social teachers, social and educational disciplines, future teachers of higher school, students of city council.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2013 р.